

KYRKLIG SAMLING STIGMATISERAS: SÄG KYRKLIG SAMLING – DET RÄCKER!

Det torde vara svårt att avgöra på vilka personer man ska sätta stämpeln ”icke kristen läggning”, slog *Hallands-Posten* fast. Dock med ett tillägg: ”Att man generellt sätter den på medlemmar av Kyrklig samling må vara hänt.”⁴⁶³ ”Generellt” kan Kyrklig samlings medlemmar stämplas på detta vis i det offentliga vid 1960-talets början, alltså. Detta är en mentalitet som tar sig öppet uttryck i en svensk tidning och i ett kommunalt organ, en socialnämnd.

Bo Giertz visste hur många lekmän och präster upplevde situationen. ”Det har blivit tungt för oss att arbeta i den kyrka, som ägde all vår kärlek.”⁴⁶⁴ Det var identitetsfrågorna biskopen ställde. Kan Svenska kyrka längre kallas Kristi kyrka?⁴⁶⁵ Den tolkningsmodell biskopen prövade var att Gud vill döda för att föda allt på nytt i ny gestalt. (Sv ps 233:1) Också i det som var svårt, fanns ett hopp. Men svårigheterna var konkreta och personliga. Befordringsmotgångar kan dock tyckas vara ett billigt pris för ett trofast lärjungaskap. Biskopen återkommer till temat. Situationen är svår men avundsvärd för det som minoriteten upplever är normalfallet för Jesu lärjungar. Ordet kommer alltid i ohjälplig konflikt med tidens älsklingsdogmer. När lärjungar smädas borde vi inte bli upprörda: ”Vi har ju fått veta redan från början, att det skulle gå så.”⁴⁶⁶ Det är möjligt att det perspektiv biskopen målade upp var till tröst, men det handlar dock om konkreta och smärtsamma erfarenheter av utsatthet och orättvisa. Det var för präster något nytt att de skulle hängas ut på löpsedlar eller se hur saklig meritering fick stå tillbaka för krav som ställdes – trots att det fanns en samvetsklausul. Prästerna var trots allt inte riktigt beredda på att det skulle gå till så i Svenska kyrkan.

Biskop Bo Giertz

Bo Giertz hade fått ta första stöten genom JO:s granskning av de 17 punkterna. Han hängdes ut som intolerant och kvinnohatande och uppmanades att avgå från sin biskopstjänst. Att bilden av biskopen inte var riktigt sann, visste många för Giertz var känd genom sitt författarskap och hade en position i kyrka och samhälle. Det kom till uttryck också vid 1963 års kyrkomöte, då han blev 2 vice ordförande, ärkebiskopen var självskriven. Detta markerade förtroende skyddar inte från det personliga obehaget. Biskopen vet vad det är att vara utsatt, men han behåller – livet igenom – en förtröstan, att läget ska vända och att de negativa erfarenheterna ska visa sig bli något positivt. Den gamle biskopen såg på de besökande prästerna och sa: ”Bröder, jag tror att det måste bli sämre innan det kan bli bättre.”⁴⁶⁷

Protesterna mot att en präst blivit utnämnd till kyrkoadjunkt, återges av Bo Giertz i Kyrklig samlings medlemsblad. Kyrkoadjunkt var en tjänst som extraordinarie präst, nästa steg i befordringsgången kunde vara att bli komminister. ”Det var en i förhållande till hans meriter och tjänsteår mycket blygsam befordran”, skriver Giertz.⁴⁶⁸ När den tidningsman som uppfattades ha varit drivande kraft bakom protesterna fick frågan om han hade kännedom om prästen eller förhållandena blev svaret nekande. ”Men jag önskar inte att kyrkan ska få större inflytande i vårt samhälle. Vore det min önskan att arbeta för kyrkan, skulle jag naturligtvis arbeta för Kyrklig Samling.”⁴⁶⁹ Biskopen vänder nu perspektivet från utsatthet och manar till glädje över att det är så det kan tänkas bland Kyrklig samlings kritiker och manar till trohet. Giertz slutar inte tänka att krisen kan leda till välsignelse i den meningen, att tron går på djupet och förnyas. Men detta ändrar inte att präster publikt verkligen hanteras illa om de kan kopplas samman med Kyrklig samling. Och Kyrklig samling framstår mer som fromt än en front.

Att Bo Giertz och GA Danell, som stod i ledningen för Kyrklig samling, utsattes för en hårdhänt polemik och mytbildningar kring sina personer är inte överraskande. Det hjälpte inte att Giertz var biskop i en tid då biskopar hade status av generaldirektörer i statliga verk (och i tjänsten årskort 1 klass på Statens Järnvägar) för efter Helanderaffären och Hedeniusdebatten på 1950-talet hade det blivit möjligare att publikt ge sig på biskopar.⁴⁷⁰ Giertz var inte skyddad trots att han i biskopskretsen åtnjöt stort förtroende och i umgänget med media var diplomat och uppskattad, eftersom han förstod journalisters arbetsvillkor. Hans medvetna samförståndslinje för att hantera de kyrkliga motsättningarna, det som kom att bli Kyrklig samlings program och *modus vivendi*, präglade inte bilden av honom utåt, men ärkebiskop Hultgren och biskopskollegorna behövde inte oroa sig för att Bo Giertz skulle ställa till med någon palatsrevolution. Hans mål var att hålla ihop Svenska kyrkan och att samla de olika rörelserna för att undvika splittring i ett läge där i andra kyrkor splittring hade varit den självklara konsekvensen i en kontrovers som den om ämbetet och därmed om Bibeln och bekännelsen.

GA Danell

Domprosten Danell fyllde Växjö domkyrka med gudstjänstfirare och kunde i förkunnelsen tala klartext om sådant han fann viktigt att kritisera. När han var studentpräst i Uppsala hade hans vänner försökt skydda honom så att han inte öppet skulle tala sig själv till skada, men Danell ville omutligt säga det som var sant och rätt. Han kunde inget annat.

Danell uppfattade att den konfessionella lutherdomen "företäder den sant bibliska, apostoliska, fornkyrkliga och katolska linjen, dvs SANNINGEN själv. Sanning och villfarelse, rätt lära och falsk lära kan inte förenas, utan att sanningen fördunklas eller förnekas. Och kyrkans uppgift är att vara sanningens stödjepelare och grundfäste (1 Tim. 3:15)."⁴⁷¹ Den som tänker så, blir inte på något vis böjd för kompromisser.

GA Danells roll kommer att beskrivas i det fortsatta – i relation till Bo Giertz, *Biblicum* och redaktörskap för *Nya Vaktaren*.

I ärkebiskop Yngve Brilioth hade Danell fått en inflytelserik motståndare, som på inget sätt ville ha honom i biskopsmötet av det rätt uppenbara skälet att Danell inte var diplomatisk eller kunde kompromissa utan ville driva sanningsfrågor. En person som inte ville uppträda diplomatiskt, inte var kompromissvillig och inte taktiserande men som ville driva sanningsfrågor skulle bli till besvär. Den personligt vänlige, nästan blyge domprostens tanke att förtroendefulla teologiska samtal skulle få alla av god vilja att enas kring det som var sant, var inte arbetsform i biskopsmötet. Det förklarar också varför Danell med åtta biskopsförslag aldrig blev utnämnd. Det är alltså inte enbart eller kanske inte ens främst politikernas beslut som gör att väljarnas önskemål inte villfares.⁴⁷²

Också om Giertz kritiserades kan det nog sägas att GA Danell var mer utsatt för kritik och lättare att kritisera därför att han var öppen och tydlig i sin kritik. I hemmet gömde han och hustrun Inga dagstidningar för varandra för att skydda maken/makan för att läsa sådant som var plågsamma angrepp. Vid denna tid fanns det gott om lokaltidningar. I Växjö fanns tre lokaltidningar: *Smålandsposten* (högertidning), *Kronobergaren* (socialdemokratisk) och *Växjöbladet* (centern) och därtill hörde Småland till *Kvällspostens* (Malmö) spridningsområde. *Expressen* och *Aftonbladet* flögs dagligen från Bromma till Kronobergshed eller trycktes i Jönköping för att snabbt distribueras över regionen.⁴⁷³ I den polariserade tidningsvärlden räckte det svartvita långt som försäljningsargument. GA Danell stod fram som mörkerman och kvinnomotståndare. Att sedan ingen lärare i det svenska skolväsendet brydde sig om att fråga döttrarna Danell om hur de hade det hemma med ”kvinnoförtryckaren”, kunde döttrarna notera.⁴⁷⁴ Att bilden av GA Danell var osann, kunde många i och kring Växjö domkyrka begripa, men det var likväl en accepterad offentlig lögn.⁴⁷⁵

I Växjö stift blev GA Danell biskop David Lindquists motpol.⁴⁷⁶ *Vad enar och vad skiljer oss åt?* löd frågan GA Danell ställde och formulerade därför 25 frågor att diskutera vid samtal i Växjö stift under biskop David Lindquists ledning år 1966. ”Vi sammanträdde ett par gånger. Tredje gången eller så, stod ordförandestolen tom. Biskopen hade tagit så illa vid sig av dessa ’kärlekslösa’ frågor.”⁴⁷⁷ Därefter sände Danell sina teologiska och kyrkopolitiska frågor som en tankeställare till stiftets samtliga präster.

Biskopen och domprosten var varandras motsatser som personer. Så blev biskopen, som kunde förväntas försvara de kyrkliga besluten, tyst i den offentliga teologiska debatten medan domprosten formulerade sig, talade och skrev kyrkokritiskt och hade mycket folk i den domkyrka, där biskopen inte predikade. Uppmärksamheten riktades främst mot domprosten, men han stod för en hållning som delades av fler präster i stiftet, sådana som ställde distinkta frågor till biskopen. David Lindquist ville gå förbi och bortom de aktuella konflikterna till de avgörande: ”den front, där den stora kampen om evangeliet står”.

Att 1958 års kyrkomötesbeslut inte var en sådan fråga för biskopen, förstod prästerna. Det föranledde pastor Ingvar Hector, föreståndare på Hjlemserydsstiftelsen, att skriva ett öppet brev, publicerat som ledare i *Svensk Pastoraltidskrift*, och fråga biskopen om vad han menade. Pastor Hector hävdade att enhet inte skapas på annan grund än sanningens, och att det måste innebära att överge villoläran om ämbetet ”som efter statligt maktryck knäsatts av ett servilt kyrkomöte”.⁴⁷⁸ Den polariserande frågan är en sanningsfråga för Danell, Hector, Redin och många fler både i Växjö stift och runtom i Svenska kyrkan. De hanterar den som en sanningsfråga och utmanar därmed. Deras frågor och de själva avfärdas genom att de kan etiketteras ”Kyrklig samling”. Om de inte bara avfärdas. Det bedrivs kätтарыakt på dem som inte tror kyrkomötesbeslutet 1958. I Växjö kom motsättningarna mellan biskopen och dompros-

ten att slå igenom i stadens sociala liv. Om regementschefen räknades till Danells anhängare så hörde borgmästaren och landshövdingen till biskopens.⁴⁷⁹ Biskopens stiftsadjunkt Henrik Svenungsson hördes också upprörd återge, att Eva Spångberg sagt till biskopen att han inte var välkommen till Växjö.⁴⁸⁰

Ragnar Ekström

Året var 1963. Prosten och doktorn Ragnar Ekström, Farhult, hade fått kyrkorådets i Halmstad förord till kyrkoherdetjänsten i S:t Nikolai. Förordet återkallades sedan Ekström, ordförande i Kyrklig samlings stiftskommitté i Lunds stift, deltagit i uppvaktning hos biskop Martin Lindström med anledning av hans beslut att prästviga Brita van Zijl. Kyrkorådets ordförande, prosten Knut Norborg, som skulle avgå som kyrkoherde, reserverade sig över att förordet togs tillbaka. Norborg var upprörd över åtskilliga insändare i lokalpressen som överskridit gränsen för en saklig och hyfsad diskussion och drog slutsatsen:

Om kontraktsprosten Ekström icke skulle bli utnämnd till kyrkoherde skulle kmt (Kunglig Majestät, det var fråga om utnämning, inte prästval, DS) helt åsidosätta bestämmelserna om skicklighet och förtjänst såsom den väsentliga bedömningsgrunden vid tjänstetillsättningen och fästa avgörande vikt vid högst ovederhäftiga tidningssskriverier. Då skulle Ekström falla offer för åsiktsförföljelse och en av de väsentligaste grundsatserna i vår kultur, nämligen tolerans och respekt för andras mening, skulle helt åsidosättas.⁴⁸¹

Biskop Martin Lindström i Lund fann anledning att betyga kontraktsprosten Ekström sin tacksamhet för det måttfulla sätt på vilket han företräder sin mening. Det sker efter en insändare av f d läroverksadjunkten, den prästvigde Joel Wangö, som i *Hallands-Posten* skrivit *Högkyrkligheten – en kristendom av lägre grad*. Wangös bidrag fann biskopen häpnadsväckande, ”nattstånden sekelskiftesteologi av sämsta märke”. Biskopen hade varit rektor på Lundsberg.